

2. Василь Шкляр: бекграунд республіканця [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/CULTURE/vasil-shklyar-bekgraund-respublikancya-_html
3. Галич А. Поліфонічність портрета Марусі в однойменному романі В. Шкляра / А. Галич // Літературний процес: методологія, імена, тенденції: зб. наук. праць (філологічні науки). – 2015. – № 6. – С. 102–105.
4. Галич О. А. Роман «Маруся» В. Шкляра як поєднання біографії з квазі-біографією / О. А. Галич // Літератури світу: поетика, ментальність і духовність: збірн. наук. праць. – Вип. 6. – Кривий Ріг, 2015. – С. 9–18.
5. Голобородько Я. «Чоловіча» проза Василя Шкляра / Я. Голобородько // Вісник НАН України. – 2010. – № 4. – С. 57–63.
6. Гонський В. Час воїнів. Олександра Соколовська – отаман Маруся [Електронний ресурс] / В. Гонський // Українська правда. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/columns/2011/01/26/18551/>
7. Насмінчук Г. Й. Художній світ роману «Маруся» Василя Шкляра / Г. Й. Насмінчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. – Вип. 40. – 2015. – С. 33–36.
8. Ушневич С. Е. Осмислення національної ідентичності в романі «Залишенець. Чорний Ворон» Василя Шкляра / С. Е. Ушневич // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. – 2015. – № 2(30). – С. 372–380.
9. Харчук Р. Героїчна анархія як стиль [Електронний ресурс] / Р. Харчук // ЛітАкцент. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2009/12/22/herojichna-anarhija-jak-styl/>
10. Шкляр В. Маруся: роман / Василь Шкляр. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 320 с.

Стаття надійшла до редакції 27.10.2016 р.

УДК 811.161.2'373.47

Ірина Процик

(Національний університет «Києво-Могилянська академія»)

«АВАНГАРД», «ЛОКОМОТИВ», «КОЛГОСПНИК»: ВПЛИВ ТОТАЛІТАРИЗМУ НА ВИБІР НАЗВ УКРАЇНСЬКИХ ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД У 20–80-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті продемонстровано, як вплив тоталітаризму відобразився на виборі назв українських футбольних команд у 20–80-х рр. ХХ ст. Описано найменування футбольних клубів, мотивовані онімами та апелятивами. Виокремлено групи номінацій, які послужили мотиваційною базою для називання футбольних команд: назви спортивних товариств, назви підприємств, антропоніми, топоніми, назви людей за професією чи родом занять.

Ключові слова: назва футбольної команди, тоталітаризм, онім, апелятив, мотивованість.

Ірина Процик. «АВАНГАРД», «ЛОКОМОТИВ», «КОЛХОЗНИК»: ВЛИЯНИЕ ТОТАЛИТАРИЗМА НА ВЫБОР НАЗВАНИЙ УКРАИНСКИХ ФУТБОЛЬНЫХ КОМАНД В 20-80-х гг. ХХ в.

В статье показано, как влияние тоталитаризма отразилось на выборе названий украинских футбольных команд в 20-80-х гг. ХХ в. Описаны наименования футбольных клубов, мотивированные онимами и апеллятивами. Выделены группы номинаций, которые послужили мотивационной базой для называния футбольных команд: названия спортивных обществ, названия предприятий, антропонимы, топонимы, названия людей по профессии или виду деятельности.

Ключевые слова: название футбольной команды, тоталитаризм, оним, апеллятив, мотивированность.

Iryna Protsyk. «AVANHARD», «LOKOMOTYV», «KOLHOSPNYK»: EFFECT OF TOTALITARIANISM ON THE CHOICE OF NAMES OF UKRAINIAN FOOTBALL TEAMS IN THE 1920-80s.

In this article the author has demonstrated the effects of totalitarianism on the choice of names of Ukrainian football teams in the 1920-80s. Names of football clubs, influenced by onyms and common nouns, have been described. The author has also distinguished groups of nominations which were motivational base for naming football teams: names of sports societies, names of enterprises, anthroponyms, place names, names of people according to their profession or occupation.

Key words: a name of a football team, totalitarianism, an onym, a common noun, motivation.

У величезному масиві онімної лексики української мови особливе місце належить номінаціям клубів та команд із різних видів спорту. Такі власні назви позначають вагому ділянку сучасного світу, який без спорту важко уявити. Мета розвідки – представити групу назв українських футбольних команд у 20–80-х рр. ХХ ст. та простежити вплив тоталітарної системи на вибір найменувань. Джерелами фактичного матеріалу були періодичні видання спортивної тематики радянського періоду, футбольні календарі-довідники та інші інформаційні видання, присвячені футболі. Назви футбольних команд – *командоніми* [5, с. 271], чи *футболокомандоніми* [2, с. 28], як пропонують йменувати такі номінації українські ономасти Михайло Торчинський і Наталія Григоруk, – ще не були предметом ґрунтовного опису в українській ономастиці, тому заслуговують на увагу. В останні роки опубліковано кілька розвідок про назви футбольних команд, зокрема статті Наталії Григоруk про номінації білоруських, російських та українських футбольних команд [3] і найменування польських футбольних клубів [2], а також стаття Марека Олейніка про назви польських та українських футбольних команд [4]. Завданнями цієї розвідки є: 1) виявити, які назви мали українські футбольні клуби в 20–80-х рр. ХХ ст.; 2) проаналізувати, від яких лексем утворено ці найменування, і покласифікувати їх за тематичним критерієм; 3) описати лексико-семантичні групи номінацій футбольних команд, з'ясувавши, в яких назвах відображено впливи тоталітаризму радянської доби.

Аналізуючи масив назв українських футбольних команд 20–80-х рр. ХХ ст., важко не помітити, що порівняно із найменуваннями футбольних клубів Галичини у першій половині ХХ ст., спектр номінацій суттєво відрізняється. Із майже трьохсот назв українських футбольних клубів 20–80-х рр., зафіксованих у картотеці, укладеній для проведення аналізу в цій розвідці, лише близько шістдесяті найменувань (приблизно 20%) пов'язані з історією та культурою України й мотивовані онімною чи апеллятивною лексикою, що містить національно-культурний компонент у значенні, а решта назв (80%) – це номінації, які несуть відбиток радянських реалій. Обсяг статті не дозволяє детально описати всі назви футбольних команд 20–80-х рр., тож, відповідно до зазначеної теми розвідки, варто зосередитися на аналізі номінацій клубів, які домінували в радянську епоху, та у виборі яких відчутно тоталітарні впливи.

1. З-посеред назв українських футбольних команд 20–80-х рр. ХХ ст. переважають номінації, **мотивовані різними власними назвами – онімами.**

1.1. У називанні футбольних клубів часто використано **номінації спортивних товариств** радянської епохи, до яких команди структурно належали. Мотиваційною базою для називання видових понять ставали онімні найменування родових понять, що підтверджує загальносвітову тенденцію номінування спортивних команд у межах спортивних товариств. Футбольні команди з такими назвами створено в різних куточках України, вони виступали як на найвищому рівні, так і в першій чи другій лігах та обласних чемпіонатах. Наймасовішими спортивними товариствами радянського періоду були: **Динамо** (пролетарсько-спортивне товариство чекістів, створене в Україні 1924 р., у подальшому – фізкультурно-спортивне товариство правоохоронних органів – міністерства внутрішніх справ та комітету держбезпеки [8] (в

уболівальницькому середовищі динамівські команди мають прізвиська *менти, мусори, міліція*)), **Спартак** (спортивне товариство працівників кооперації, промисловості, комунального господарства, зв'язку, автомобільного транспорту, а також культури, освіти, медицини і торгівлі; існує з 1935 р. [8]; в середовищі футбольних фанатів спартаківці мають образливі прізвиська *м'ясо, м'ясні* – через асоціативний зв'язок із торгівлею м'ясом, адже спортивне товариство об'єднувало працівників торгівлі), **Локомотив** (всесоюзне добровільне спортивне товариство профспілки працівників залізничного транспорту та метрополітену, створене 1936 р. [8]; уболівальники йменують команди залізничників *локо*), **Зеніт** (спортивне товариство працівників машинобудівної промисловості, створене в 1936 р. [8]), **Торпедо** (спортивне товариство працівників автомобільної, тракторної та авіаційної промисловості, проіснувало до 1957 р., коли спорттовариство автомобілістів разом з іншими відомчими товариствами було об'єднане в республіканське¹ спортивне товариство працівників усіх галузей промисловості Авангард [9]; прізвисько – *автозаводці*), **Трудові резерви** (спортивне товариство професійно-технічної освіти, утворене 1943 р. [8]), **Колос** (республіканське фізкультурно-спортивне товариство працівників сільського господарства; утворене 1957 р. [8]), **Авангард** (республіканське добровільне спортивне товариство профспілок працівників промисловості та будівництва, створене 1957 р. [8]), **Буревісник** (спортивне товариство вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ, створене 1957 р. [8]), а також військові відомчі спортивні товариства – **ЦСКА** (Центральний спортивний клуб армії), **СКА** (Спортивний клуб армії) та **СКЧФ** – Спортивний клуб Чорноморського флоту.

Серед українських футбольних клубів зазначеного періоду велика кількість (третина із зафіксованих у картотеці) мала назви, що дублювали **номінації спортивних товариств**. Так, футбольні команди **Динамо** (від лексеми *динамо-машина* (або просто *динамо* (грец. Δύναμις – сила) – «застаріла назва машини, яка, перетворюючи механічну енергію в електричну, виробляє постійний електричний струм; електричний генератор» [1, с. 222]) були в містах: Київ², Біла Церква, Ворошиловград³, Дніпропетровськ, Житомир, Ірпінь, Львів, Луцьк, Миколаїв, Одеса, Проскурів / Хмельницький⁴, Тернопіль, Рівне, Суми, Ужгород, Харків, Чернівці, Чернігів). Команди **Спартак** (назва походить від імені фракійського воїна *Спартака*, який очолив повстання рабів проти римлян) створено в таких містах: Біла Церква, Верхньодніпровськ, Дніпропетровськ, Дрогобич, Житомир, Київ, Кривий Ріг, Львів, Нікополь, Полтава, Самбір, Станіслав / Івано-Франківськ, Суми, Ужгород, Харків, Херсон, а футбольні команди під назвою **Локомотив** (від лексеми *локомотив* – «самохідна машина (тепловоз, електровоз і т. ін.) для пересування вагонів по залізничних рейках» [1, с. 495]) створено у містах: Вінниця, Долгінцево, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Знам'янка, Івано-Франківськ, Київ, Котовськ, Львів, Одеса, Рівне, Синельникове, Сміла, Сталіно / Донецьк, Стрий, Харків, Херсон, Ясинувата. Футбольні клуби **Торпедо** (від лексеми *торпедо* (лат. torpedo – заціпеніння) – автомобільна панель із приладами [1, с. 1258], похідна назва від назви компанії-продуцента Торпедо; тип автомобільного кузова, поширеного з початку і до 30-х рр. ХХ ст. [6]) були в Бердянську, Запоріжжі, Кіровограді, Луцьку, Харкові, Феодосії, а команда **Трудові резерви** (від метафоричного словосполучення *трудові резерви*, що асоціювалося з молоддю, яка навчалася у ПТУ, здобуваючи робітничі спеціальності, а в перспективі мала поповнити ряди працівників численних радянських заводів і фабрик (від «трудовий – пов'язаний з трудом, із працею» [1, с. 1272]; резерв – «ще не

¹ У 50-х рр. ХХ ст. за розпорядженням центральної влади в усіх радянських республіках було створено по два спортивні товариства зі статусом республіканських – спорттовариство працівників промисловості та спорттовариство працівників сільського господарства; в Україні такими стали Авангард і Колос, у Росії – Труд і Урожай, в Білорусі – Червоний стяг і Урожай; серед інших найвідоміших сільських товариств – Пахтакор (Узбекистан), Кайрат (Казахстан) та промислових – Жальгіріс (Литва), Нефтчї (Азербайджан) тощо.

² У переліку населених пунктів, де були футбольні команди з однойменною назвою, першими вказано міста, команди яких досі зберегли ці назви, а далі топоніми подано порядкові за абеткою. Якщо команд із такими назвами в цих містах тепер немає, то використано алфавітний порядок подання топонімів.

³ Назви футбольних команд вжито із вказівкою того топоніма, який функціонував у радянську епоху та був компонентом складеного найменування команди; для економії не вказано сучасних варіантів назв таких міст.

⁴ Деякі назви футбольних команд зазнали змін через перейменування міст у радянський період; таку інформацію в тексті подано через скісну риску.

використані можливості, засоби для здійснення чого-небудь» [1, с. 1022]) – у Ворошиловграді / Луганську. Футбольні команди **Зеніт** (від переносного значення лексеми *зеніт* – «найвищий ступінь розвитку, вершина чого-небудь» [1, с. 364]) засновано в Харкові та Сталіно. Футбольні команди **Колос** (від апелятива *колос* – суцвіття більшості злаків і деяких інших рослин, у якому квітки розміщені вздовж стрижня [1, с. 442]) створено в Акимівці, Городку, Ківерцях, Нікополі, Осокорівці, Павлограді, Підгородньому, Полтаві, а команди **Авангард** (від переносного значення лексеми *авангард* – найсвідоміша, найпередовіша частина певної суспільної групи, що веде за собою інші суспільні групи [1, с. 3]) – в містах: Антрацит, Вільногірськ, Горлівка, Дніпропетровськ, Доброміль, Жданов, Жовті Води, Жидачів, Керч, Краматорськ, Кривий Ріг, Львів, Макіївка, Миколаїв, Нововолинськ, Орджонікідзе, Рівне, Ровеньки, Сімферополь, Суми, Терни (тепер у складі Кривого Рога), Тернопіль, Харків, Чернівці. Футбольні команди **Буревісник** (від апелятива *буревісник* – великий морський птах із чорно- чи буро-білим оперенням і довгими вузькими крилами; *перен.* провісник бурі [1, с. 67]) були у Виноградіві та Мукачевому.

Футбольних команд, підпорядкованих військовому відомству, в Україні існувало кілька, а в номінаціях цих клубів (які не раз змінювалися в радянський період), вжито окремі лексеми чи словосполучення, що вказували на **мотиваційний зв'язок назви з військом**, зокрема, такі апелятиви: *армія, військовий округ, офіцер, офіцер флоту, флот* та оніми: *Червона Армія, Чорноморський флот*. Такі команди створено в містах, що були центрами військових округів (Київ, Львів, Одеса) чи місцем базування військово-морського флоту (Севастополь): **ЦСКА** – Центральний спортивний клуб армії (Київ); **БЧА** – Будинок Червоної Армії / **ОБЧА** – Окружний будинок Червоної Армії / **ОБО** – Окружний будинок офіцерів / **БО** – Будинок офіцерів / **СКВО** – Спортивний клуб військового округу / **СКА** – Спортивний клуб армії (Київ, Львів, Одеса); **БОФ** – Будинок офіцерів флоту (Севастополь) / **СКФ** – Спортивний клуб флоту / **СКЧФ** – Спортивний клуб Чорноморського флоту.

1.2. Чимала група назв футбольних команд охоплює номінації, мотивовані **назвами підприємств чи професійних спілок**, при яких функціювали команди з однойменними назвами; вони також нерідко мали відбиток радянського назовництва: **Азовсталь** (Жданов) – від назви маріупольського металургійного заводу (Жданов – радянська назва Маріуполя) [6]; **Арсенал** (Київ) – від назви київського заводу – виробника спеціального військового та цивільного приладобудування [6]; **Більшовик** (Київ) – від назви київського машинобудівного заводу *Більшовик*; **Електрон** (Мостиська) – від назви мостиського заводу – філії Львівського телевізорного заводу *Електрон* [7]; **Завод ім. Ілліча** (Маріуполь) – від назви Маріупольського металургійного заводу *імені Ілліча*; **Катіон** (Хмельницький) – від назви хмельницького заводу *Катіон* – виробника катодної й анодної фольги та конденсаторів, електро- та радіокомпонентів [7]; **Коксохімзавод** (Горлівка) – від назви Горлівського *коксохімічного заводу*; **Кольормет** (Артемівськ, Запоріжжя) – від назв артемівського та запорізького заводів *Кольормет* – підприємств із обробки кольорових металів; **Кримспецбуд** (Ялта) – від назви ялтинського комбінату *Кримспецбуд*; **Кристал** (Херсон) – від назви херсонського заводу напівпровідникових приладів *Кристал* [7]; **Облспоживспілка** (Львів) – від назви Львівської *обласної спілки споживчих товариств*; **Одесагрунтомаш** (Одеса) – від назви заводу з виробництва машин для сільського та лісового господарства *Одесагрунтомаш* [6]; **Прес** (Дніпропетровськ) – від назви Дніпропетровського металургійного підприємства *ПресТехМаш*; **Прогрес** (Бердичів) – від назви виробника фільтрувального обладнання – бердичівського машинобудівного заводу *Прогрес* [7]; **Сільмаш** (Львів, Харків, Запоріжжя, Ковель) – від назв заводів *Сільмаш* у Харкові, Запоріжжі та підприємств *Львівсільмаш, Ковельсільмаш* – продуцентів сільгоспмашин; **Титан** (Запоріжжя) – від назви Запорізького *титано-магнієвого комбінату*; **Тракторний завод** (Харків) – від назви однойменного харківського заводу; **Центроліт** (Суми) – від назви сумського сталеливарного заводу *Центроліт* [7].

1.3. Велика кількість назв футбольних клубів відображала радянську ідеологію. Насамперед – це номінації, мотивовані **топонімами** – назвами міст, перейменованими в радянську епоху, та **назвами мешканців** відповідних населених пунктів: **Комунарець**

(Комунарськ) – від *комунарець* – мешканець Комунарська (заідеологізована назва м. Алчевська); **Первомасєць** (Первомайськ Ворошиловградської обл.) – від первомасєць – мешканець м. Первомайська Луганської обл., названого на честь дня солідарності трудящих; **Стахановець** (Стаханов) – від *стахановець* – мешканець Стаханова (колишня назва м. Кадіївки Луганської обл. – на честь О. Стаханова, який встановив рекорд продуктивності шахтарської праці [6]).

1.4. Ще одну групу ідеологічних номінацій становлять назви футбольних команд, мотивовані **антропонімами** – іменами більшовицьких діячів: **Дзержинець** (Харків) – назва харківського футбольного клубу Металіст у 1946–1956 рр., **Дзержинець** (Ворошиловград) – одна з назв луганської Зорі у 1936–1947 рр., номінації походять від прізвища чекіста Ф. Дзержинського; **Стахановець** (Сталіно) – перша (1936–1946 рр.) назва Шахтаря (Донецьк) на честь героя праці О. Стаханова, у назві використано й тогочасну заідеологізовану назву столиці Донбасу – Сталіно; **Фрунзенець** (Суми) – одна з назв футбольної команди з Сум, заснованої як Авангард, номінація походить від прізвища радянського діяча М. Фрунзе.

1.5. В окрему групу можна об'єднати номінації клубів, мотивовані **назвами підприємств**, які мають у своєму складі заідеологізовані оніми – імена комуністичних діячів: **Кіровець** (Макіївка) – одна з назв футбольного клубу Шахтар (Макіївка), заснованого як команда Макіївського заводу ім. Кірова [6], від лексеми *кіровець* – працівник заводу ім. Кірова (підприємство назване на честь комуністичного діяча С. Кірова); **Петровець** (Дніпропетровськ) – одна з назв дніпропетровського Дніпра, яку він мав у 1927–1935 рр. [6], від лексеми *петровець* – працівник металургійного заводу ім. Петровського (підприємство назване на честь більшовицького діяча Г. Петровського).

2. Серед найменувань українських футбольних команд, **мотивованих апелятивною лексикою**, варто виокремити кілька найбільших груп.

2.1. Номінації, які мотивовані **назвами людей за професією, видом діяльності, родом занять**: **Шахтар** – від назви професії *шахтар* – «гірник, що працює в шахті» [1, с. 1391]; так команди були в шахтарських містах у Донецько-Луганському вугільному басейні (Сталіно / Донецьк; Горлівка, Дзержинськ, Кадіївка / Стаханов, Красний Луч, Макіївка, Орджонікідзе / Єнакієве, Павлоград, Рутченкове, Свердловськ, Торез) та у Львівсько-Волинському вугільному басейні (Нововолинськ, Червоноград), а також команда міста Олександрія, що в Дніпровському буровугільному басейні, та футбольні клуби з міст – районів різних рудних промислів (Коростишів, Марганець); **Гірник** – від назви професії *гірник* – «робітник гірничої промисловості» [1, с. 183]; такі назви мали команди з міст у відомих басейнах із розробки корисних копалин в Україні – залізорудному (Кривий Ріг), вугільному (Павлоград) та сірчанорудному (Новояворівськ); **Металург** – від назви професії *металург* – «фахівець із металургії» [1, с. 521]; переважно такі номінації були в команд із міст Сходу України, де активно розвивалася металургійна галузь (Дніпропетровськ, Запоріжжя; Дніпродзержинськ, Кременчук, Нікополь, Харків) та у футбольних команд із Одеси та Куп'янська; **Металіст** – від назви професії *металіст* – «робітник металопромисловості» [1, с. 520]; (Харків; Дніпропетровськ, Сталіно / Донецьк); **Хімік** – від назви фаху *хімік* – «працівник хімічної промисловості» [1, с. 1344]; такі номінації зафіксовано в містах, де розвивалася хімічна промисловість (Дніпродзержинськ, Калуш, Павлоград, Северодонецьк, Черкаси); **Нафтовик** – від назви професії *нафтовик* – «фахівець нафтової промисловості» [1, с. 587]; такі назви мали команди з міст, де був розвинутий нафтовий промисел, працювали нафтопереробні заводи (Борислав, Долина, Дрогобич, Охтирка, Херсон); **Автомобіліст** – від назви професії *автомобіліст* – «той, хто займається автомобілізмом – автомобільною справою» [1, с. 5]; такі номінації були в команд із Запоріжжя, Житомира, Львова, Полтави; **Машинобудівник** – від назви професії *машинобудівник* – «фахівець із машинобудування» [1, с. 515]; з такою назвою зафіксовано команди з Артемівська, Бородянки, Дніпропетровська, Києва; **Комбайнобудівник** – від назви професії *комбайнобудівник* – фахівець із галузі «машинобудування, що виробляє комбайни» [1, с. 443]; таку номінацію використав клуб із Тернополя, де працював потужний комбайновий завод, що виробляв бурякозбиральні комбайни; **Суднобудівник** – від назви

професії *суднобудівник* – «працівник суднобудівної промисловості; фахівець із суднобудування» [1, с. 1213]; команда з Миколаєва отримала таку назву, бо в місті працює найбільший в Україні суднобудівний завод; *Будівельник* – від назви фаху *будівельник* – «той, хто будує, споруджує що-небудь, працює на будівництві» [1, с. 65]; такі номінації мали клуби з Дніпродзержинська, Дніпропетровська, Кривого Рога, Кузнецовська, Полтави, Прип'яті; *Кооператор* – від назви особи за сферою діяльності – *кооператор* – «той, хто працює в галузі кооперації» [1, с. 452]; такі назви мали команди з Полтави та Хуста; *Колгоспник* – від назви особи за видом діяльності – *колгоспник* – «член колгоспу – колективного господарства» [1, с. 439]; так називалися команди з Берегового, Бережан, Біброк, Полтави, Рівного, Черкас; *Папірник* – від назви фаху *папірник* – «працівник паперової промисловості» [1, с. 703]; єдиною командою з таким найменуванням є клуб із Малина, де з кінця ХІХ ст. працює одна з найбільших у Європі паперових фабрик; *Цементник* – від назви професії *цементник* – «працівник цементної промисловості» [1, с. 1360]; команда з такою назвою походить із міста Миколаєва на Львівщині, де функціонує цементний завод; *Харчовик* – від назви фаху *харчовик* – «працівник харчової промисловості» [1, с. 1340]; так називалися команди з Винник, Дніпропетровська, Львова, Одеси; *Цукровик* – від назви професії *цукровик* – «працівник цукрової промисловості» [1, с. 1367]; команда з такою назвою була в місті Ходорові на Львівщині, де функціонував цукрорафінадний комбінат; *Текстильник* – від назви професії *текстильник* – «робітник текстильної промисловості» [1, с. 1235]; таку номінацію обрала собі команда з Донецька; *Шкіряник* – від назви професії *шкіряник* – «фахівець шкіряного виробництва» [1, с. 1399]; з такою назвою виступала команда з Бердичева, де наприкінці ХІХ ст. засновано один із найбільших в Україні шкіряних заводів; *Трубник* – від назви професії *трубник* – «фахівець трубного виробництва» [1, с. 1271]; команда з Нікополя, де функціонує Нікопольський Південнотрубний завод; *Газовик* – від назви фаху *газовик*, *газівник* – «робітник газової промисловості» [1, с. 170]; таку назву мала команда з Комарна на Львівщині, де працює газовидобувне підприємство; *Радист* – від назви професії *радист* – «фахівець із передавання та приймання повідомлень по радіо» [1, с. 1011]; така назва була в команди з Кіровограда, де працював завод радіодеталей. Серед проаналізованої групи назв футбольних команд є й такі, що мають подвійну мотивованість – походять від апелятивів (назв професій чи родів занять людей) та від онімів (назв підприємств відповідних галузей, при яких було створено футбольні команди з ідентичними назвами) або топонімічних назв, наприклад: *Машинобудівник* (Дніпропетровськ) був командою Дніпропетровського підприємства «Машинобудівник», *Текстильник* (Донецьк) створено як команду текстильних підприємств Донецька – бавовняного комбінату та камвольно-прядильної фабрики, розташованих у районі міста – Текстильник.

2.2. Чималу групу становлять назви команд, мотивовані апелятивами, що є **номінаціями продукції підприємств**, при яких було створено футбольні команди, а також назвами, які вказують на технологічні особливості, тип обладнання чи специфіку організації виробництва: *Екран* (Шостка) – команда Шосткинського хімзаводу – виробника кіно- та фотоплівки; *Енергія* (Нова Каховка, Херсонська обл.) – команда Каховської ГЕС [7]; *Індустрія* (Єнакієво) – команда індустріального гіганта совєтської доби – Єнакієвського металургійного заводу [6]; *Новатор* (Маріуполь / Жданов) команда Маріупольського металургійного комбінату ім. Ілліча [6]; *Підшипник* (Луцьк) – команда Луцького підшипникового заводу; *Сільгосптехніка* (Нікополь) – команда Нікопольського заводу техніки для сільського господарства; *Сталь* (Дніпродзержинськ, Дніпропетровськ) – команди Дніпродзержинського металургійного заводу та Дніпропетровського трубопрокатного заводу; *Титан* (Вільногірськ) – клуб Вільногорського гірничо-металургійного комбінату – виробника титану; *Трактор* (Харків) – команда Харківського тракторного заводу; *Трансформатор* (Запоріжжя) – команда Запорізького трансформаторного заводу [6]; *Турбіна* (Дніпродзержинськ) – команда Дніпродзержинської ГЕС.

2.3. Наслідком впливу тоталітаризму на вибір назв футбольних клубів є надання командам із Запоріжжя та Бердянська назви *Крила Рад*, мотивованої **ідеологічною ідіомою** радянської доби – *крила рад*.

Як показав аналіз, для називання українських футбольних команд у 20–80-ті рр. ХХ ст. здебільшого обрано номінації, що віддзеркалювали радянські реалії та комуністичні цінності. 80% таких найменувань є безсумнівним свідченням впливу тоталітаризму на українське назовництво радянської доби. Мотиваційною базою для творення номінацій українських футбольних клубів слугували як оніми (назви спортивних товариств, назви підприємств (з власними іменами більшовицьких діячів у структурі складеної номінації чи без них), топоніми, антропоніми), так і апелятиви (назви людей за професією та родом занять, назви продукції підприємств, ідеологічні ідіоми). У перспективі варто простежити наслідки тоталітарних впливів на динаміку змін назв українських футбольних команд упродовж історії їхнього розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.
2. Григорук Н. Власні назви польських футбольних команд: семантика, словотвір і функціонування / Н. Григорук // Польська мова в українській освіті – перспективи в аспекті європейської інтеграції : зб. наук. праць [ред. : Н. Торчинська та І. Сашко]. – Кельце–Хмельницький : ХмЦНП, 2014. – Вип. 1. – С. 28–40.
3. Григорук Н. В. Власні назви футбольних команд Білорусі, Росії, України / Н. В. Григорук // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – 2013. – Вип. 36. – С. 8–12.
4. Олейнік М. Із досліджень над хремотонімією. Зауваження щодо назв польських та українських футбольних команд / М. Олейнік // Типологія та функції мовних одиниць : науковий журнал [редкол. : Н. М. Костусяк (гол. ред. та ін.)]. – Луцьк : Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, 2014. – № 2. – С. 198–207.
5. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови: монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 550 с.
6. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org>.
7. Підприємства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ua-region.com.ua.
8. Спортивне товариство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org>
9. Торпедо [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://chartvideo.in.ua/novosti>.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2016 р.

УДК 81`42

Ярослава Сазонова

*(Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди)*

РЕФЕРЕНЦІЙНИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТА-ДЖЕРЕЛА СТРАХУ В УКРАЇНСЬКИХ ТЕКСТАХ ЛІТЕРАТУРИ ЖАХІВ

Стаття присвячена проблемі взаємодії екстралінгвальних факторів і мовного втілення інтенції автора у творенні текстів жахів в українській мові. Застосування комплексного підходу до вивчення емотивної надбудови тексту дозволяє виявити особливості референції і вираження суб'єктів-джерел страху та їх прагматичне навантаження в текстах цього жанру. Основою вивчення цього явища став прагматичний підхід, який, із залученням